

BIOGRAFIE NAUCZYCIELI I PEDAGOGÓW

Idee i programy

KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWŁA II
WYDZIAŁ NAUK SPOŁECZNYCH

BIBLIOTEKA KATEDRY BIOGRAFISTYKI PEDAGOGICZNEJ

Nr 2

REDAKTOR SERII
Ryszard Skrzyniarz

SEKRETARZE SERII
Elżbieta Krzewska
Edmund Kuryluk

BIOGRAFIE NAUCZYCIELI I PEDAGOGÓW

Idee i programy

REDAKCJA

Ryszard Skrzyniarz
Grzegorz Bujak
Katarzyna Kołtuniewicz

WYDAWNICTWO EPISTEME • LUBLIN 2013

Nie ma doświadczenia ludzkiego,
które nie byłoby edukacją.
Martine Lani-Bayle.

Historycy oświaty i wychowania od dawna interesują się badaniami o charakterze biograficznym. W ostatnich latach pojawiło się wiele studiów i opracowań poświęconych ludziom oświaty, nauki i pedagogom. Są wśród nich zarówno prace monograficzne, oparte na bogatym materiale źródłowym, słowniki, artykuły okazjonalne, przyczynkarskie, a także literatura dotycząca metodologii badań biograficznych, w której autorzy definiują poszczególne typy biografii oraz określają zasady interpretacji źródeł wykorzystywanych do przygotowania biografii. Opracowania te pełnią ważną rolę w procesie badania dorobku pedagogiki i edukacji oraz mentalności edukacyjnej i wychowawczej minionych czasów. Mogą być także wstępem do poznawania ocen przeszłości oświatowo-pedagogicznej.

Celem niniejszej publikacji jest ukazanie wielowymiarowości biografistyki dotyczącej historii edukacji i wychowania na przestrzeni wieków i współcześnie. Autorami opracowań są badacze pochodzący z różnych ośrodków akademickich w kraju. Zgromadzone opracowania zostały ułożone tematycznie w czterech częściach, każda z nich dotyczy innego aspektu biografistyki w badaniach historycznoedukacyjnych.

Spis treści

Wstęp	9
-----------------	---

OSOBOWOŚĆ I AUTORYTET NAUCZYCIELA

KS. ANDRZEJ ŁUCZYŃSKI

Duchowość księdza Jana Bosko źródłem jego zamysłu wychowawczego	15
<i>The Spirituality of the Reverend John Bosco as a Source of his Conception of Education (Summary)</i>	30

MARIYA CHEPIL

Osobowość nauczyciela w twórczej spuściźnie Iwana Franki	31
<i>Personality of Teacher in Creative Heritage of Ivan Franko (Summary)</i>	46

DOROTA GRABOWSKA

Autorytet nauczyciela w źródłach autobiograficznych XIX wieku	47
<i>The Authority of the Teacher in the Nineteenth-Century Biographical Sources (Summary)</i>	59

IWONA H. PUGACEWICZ

Wpływ biografii zbiorowych ojców-założycieli na kształtowanie modelu wychowawczego Szkoły Narodowej Dzieci Wychodźców Polskich w Paryżu	61
<i>How the Collective Biographies of National Polish School Founders' in France Influenced Education Models (Summary)</i>	80

KRYSTYNA KUSIAK

O poszukiwaniu praktycznych wymiarów wartości w pedagogicznym dorobku Celestyna Freineta	81
<i>Searching for the Practical Dimensions of Celestin Freinet's Pedagogical Legacy (Summary)</i>	92

KONRAD SAWICKI

Biografia naukowca a jego podejście badawcze.

Przykład Marthy Craven Nussbaum 93

Biography of Scientist and Her/His Research Approach.

The Example of Martha Craven Nussbaum (Summary) 103

TWÓRCY I ICH PROGRAMY WYCHOWAWCZE

KRYSTYNA BURZYŃSKA-KANIEWSKA

Idea samokształcenia charakteru w myśli edukacyjnej

księdza Feliksa Bodzianowskiego w kontekście

wielkopolskich korzeni biograficznych 107

The Idea of Modelling One's Own Character in the Educative

thoughts of Reverend Feliks Bodzianowski in the Context

of Greater Poland Biographical Roots (Summary) 116

MAGDALENA PARZYSZEK

Księdza Zygmunta Mościckiego harmonia między

duchowością a wychowaniem 117

The Reverend Zygmunt Mościcki's Harmony

between Spirituality and Upbringing (Summary) 131

KS. JANUSZ MÓŁKA SJ

Podmiotowe i indywidualne traktowanie

wychowanka w ujęciu księdza Mieczysława Kuznowicza 133

An Individual and Personal Approach to the Integral Development

of Pupils according to Reverend Mieczysław Kuznowicz (Summary) 145

ALINA RYNIO

Edukacyjne oddziaływanie osobowego

charyzmatu księdza Mieczysława Brzozowskiego 147

The Educational Impact Reflected in a Personal Charisma

by the Priest Mieczysław Brzozowski (Summary) 161

RYSZARD SKRZYNIARZ

Zygmunt Szczęsny Feliński – droga do świętości 163

Zygmunt Szczęsny Feliński – the Way of Life of Holiness (Summary) 187

IRENA MATUS

- Projekty oświatowe kanonika brzeskiego
Antoniego Sosnowskiego w perspektywie biograficznej 189
*Educational Projects of Antoni Sosnowski,
the Canon of Brest in the Biographical Perspective (Summary)* 200

KATARZYNA KOSACKA

- Działalność dydaktyczno-wychowawcza
Zygmunta Bolesława Kukulskiego w Szkole Lubelskiej 203
*Educational Activity of Zygmunt Bolesław Kukulski
in School of Lublin (Summary)* 216

URSZULA CHĘCIŃSKA

- Pedagogia Joanny Kulmowej w kontekście autobiograficznym 217
Pedagogia Joanna Kulmowa in the Autobiographical Context (Summary) 228

WYZWANIA EDUKACYJNE I WYCHOWAWCZE W ŚWIETLE POSZUKIWAŃ BIOGRAFICZNYCH

JOANNA SZADY

- Metoda biograficzna w dydaktyce historii 231
The Biographical Method in History Didactics (Summary) 241

DOMINIKA JASIAK

- Biogramy w podręcznikach historii – zmiany wzorców
i form w ostatnim dwudziestoleciu 243
*Biographies in the History Books – Changing Patterns
and Forms in the Last Two Decades (Summary)* 252

KATARZYNA KRÓL

- Biografie w dydaktyce historii na podstawie *Pielgrzymia
w Dobromilu* Izabeli Czartoryskiej 255
*Biography in Teaching History from Pielgrzym w Dobromilu
[Pilgrim in Dobromil] of Izabela Czartoryska (Summary)* 268

MONIKA SULIK

- Osobisty wymiar doświadczeń związanych z andragogicznymi
badaniami biograficznymi oraz z dydaktyką biograficzną 269
*Personal Dimension to the Experience of the Andragogical
Biographical Research and Biographical Teaching (Summary)* 280

ANNA GUTOWSKA

- Uczenie się dorosłych w sytuacji przyjaźni w andragogicznej
perspektywie – egzemplifikacja badania biografii tematycznej 281
*Adult Learning in Friendship in the Andragogical Perspective –
the Exemplification of Thematic Biography Research (Summary)* 300

BIOGRAFIE W BADANIACH DZIEJÓW OŚWIATY I WYCHOWANIA

MAGDALENA MICHERDA

- Organizacja i charakterystyka szkolnictwa polskiego na Zaolziu . . . 303
*Organization and Characterization
of Polish Schools in Zaolzie (Summary)* 317

ZDZISŁAW KRZYŻANOWSKI

- Szkolnictwo podstawowe w Gminie Bogoria w XX wieku 319
Primary Education in Bogoria Commune in the 20th Century (Summary) . 332

WIESŁAW PARTYKA

- Bractwa religijne w guberni lubelskiej w XIX wieku –
organizacje o charakterze religijno-patriotycznym 333
*The Religious Fraternities in Lublin Governorate in the Nineteenth
Century – the Organisations of Religious and Patriotic Nature (Summary)* . 343

Wstęp

„Nie ma doświadczenia ludzkiego,
które nie byłoby edukacją”.
Martine Lani-Bayle¹.

Historycy oświaty i wychowania od dawna interesują się badaniami o charakterze biograficznym. W ostatnich latach pojawiło się wiele studiów i opracowań poświęconych ludziom oświaty, nauki i pedagogom. Są wśród nich zarówno prace monograficzne, oparte na bogatym materiale źródłowym², słowniki³, artykuły okazjonalne, przyczynkarskie, jak i literatura dotycząca metodologii badań biograficznych, w której autorzy definiują poszczególne typy biografii oraz określają zasady interpretacji źródeł wykorzystywanych do przygotowania biografii⁴. Opracowania te pełnią ważną rolę w proce-

¹ M. Lani-Bayle, *Historie życia jako edukacja*, przeł. Z. Korkuć, w: *Wybrane obszary badawcze andragogiki*, red. B. Juraś-Krawczyk, Łódź 2007.

² M.in. *Galicja i jej dziedzictwo*, t. 9: *Biografie pedagogiczne. Szkice do portretu galicyjskiej pedagogii*, red. C. Majorek i J. Potoczny, Rzeszów 1997; *Historycy wychowania II Rzeczypospolitej*, red. W. Szulakiewicz, Warszawa 2000; S. Gawlik, *Grzegorz Piramowicz – idee, słowa, czyny*, Opole 2006; K. Buczek, *Hugo Kolltąj i edukacja*, Warszawa 2007; A. Wałęga, *Początki akademickiej historii wychowania w Polsce. Antoni Karbowski (1856–1919)*, Toruń 2007; E. Sapia-Drewniak, *Stefania Mazurek. Biografia pedagogiczna*, Opole 2011.

³ *Słownik biograficzny polskiej historii wychowania*, red. A. Meissner, W. Szulakiewicz, Toruń 2008; *Historia wychowania. Słownik biograficzny*, wyd. 2 uzupełnione, red. A. Gąsiorowski, Olsztyn 2002; *Słownik pedagogów polskich*, red. W. Bobrowska-Nowak, D. Drynda, Katowice 1998.

⁴ M.in. C. Majorek, *Biografia edukacyjna*, w: *Szlakami przeszłości i czasów współczesnych*, red. K. Puchowski, J. Żerko, Gdańsk 1996, s. 178–187; C. Majorek, *Rola badań biograficznych w rekonstrukcji dziejów oświaty i pedagogiki w Galicji*, w: *Galicja i jej dziedzictwo*, s. 11–24; W. Marmon, J. Ryś, *Środowisko edukacyjne w świetle badań biograficznych. Założenia metodologiczne badań i ich organizacja*, w: *Galicja i jej dziedzictwo*, s. 187–192; E. Podgórska, *Autobiografia jako źródło dla historii wychowania*, w: *Metodologia w badaniach naukowych historii wychowania*, red. T. Jałmużna, L. i G. Michalscy, Łódź 1993, s. 227–234; W. Szulakiewicz, *Biografistyka i jej miejsce w historiografii edukacyjnej po II wojnie światowej*, „Biuletyn Historii Wychowania”, 2004, nr 1–2,

sie badania dorobku pedagogiki i edukacji oraz mentalności edukacyjnej i wychowawczej minionych czasów. Mogą być także wstępem do poznawania ocen przeszłości oświatowo-pedagogicznej.

Biografia jest rekonstrukcją sekwencji zdarzeń z życia człowieka, opisu jąca i wartościującą jego osobowość oraz wyjaśniającą wpływ, jaki wywarł on na istotne fakty i zjawiska zarówno mu współczesne, jak i następujące po nim. Biografia nierozzerwalnie łączy się z historią. Ich wspólną cechą jest poszukiwanie, odkrywanie i werbalizowanie prawdy o świecie człowieka: historia opisuje, wyjaśnia i wartościuje fakty w skali globalnej, zaś biografia dokumentuje i relacjonuje fakty z życia jednostki⁵.

Władysława Szulakiewicz, omawiając zagadnienia biografistyki w badaniach historii edukacji, wymienia trzy rodzaje biografii: historyczną, pedagogiczną (historyczno-pedagogiczną) i edukacyjną. Każda z nich pełni inną rolę. Celem biografii historycznej jest wierna rekonstrukcja losów badanej postaci na tle wydarzeń politycznych, społecznych i ekonomicznych czy kulturowych. W biografii pedagogicznej przedstawione są ideały lub ideologie wychowawcze danego okresu, a także sposoby ich realizacji w praktyce⁶. Czesław Majorek pisze, że biografię edukacyjną można definiować w znaczeniu szerszym i węższym. „W znaczeniu szerszym jest to zbiór doświadczeń każdego człowieka wyniesionych zarówno z celowych, świadomych, zorganizowanych, jak i niezamierzonych, incydentalnych, spontanicznych oddziaływań wychowawczych. W tym znaczeniu mieszczą się również doświadczenia jednostki zgromadzone w toku jej własnych oddziaływań na innych, bez względu na to, czy oddziaływania te były świadome, czy też nie i czy wynikały one ze spełniania przez nią powinności rodzinnych, zawodowych lub innych funkcji i ról społecznych”⁷. Do biografii edukacyjnych w znaczeniu węższym zaliczamy zarówno studia o postaciach historycznych, które swoją działalnością wpłynęły na proces zmian celów, struktur, treści i metod wychowania, jak i tych, których

s. 5–14; G. Michalski, *Źródła do badań biograficznych w historii wychowania*, w: *Konteksty i metody w badaniach historyczno-pedagogicznych*, Kraków 2004, s. 171–181; W. Szulakiewicz, *Biografistyka w polskiej historiografii edukacyjnej*, w: *Powiązania rodzinne wśród twórców polskiej teorii i praktyki edukacyjnej*, red. W. Jamrożek, K. Kabacińska, K. Ratajczak, W. Szulakiewicz, Poznań 2007, s. 9–33.

⁵ C. Majorek, *Rola badań biograficznych w rekonstrukcji dziejów oświaty i pedagogiki w Galicji*, s. 12.

⁶ W. Szulakiewicz, *Biografistyka w polskiej historiografii*, s. 11.

⁷ C. Majorek, *Rola badań biograficznych w rekonstrukcji dziejów oświaty i pedagogiki w Galicji*, s. 14.

działalność ilustruje dominujące tendencje w oświacie i pedagogice danej epoki⁸. Majorek podkreśla, że biografia edukacyjna pełni również funkcje aplikacyjne, jej celem nie jest tylko wierne ukazanie danej postaci, ale również stosowanie jej wskazań we współczesnej praktyce pedagogicznej⁹.

Celem niniejszej publikacji jest ukazanie wielowymiarowości biografistyki dotyczącej historii edukacji i wychowania na przestrzeni wieków i współcześnie. Autorami opracowań są badacze pochodzący z różnych ośrodków akademickich w kraju. Zgromadzone opracowania zostały ułożone tematycznie w czterech częściach, każda z nich dotyczy innego aspektu biografistyki w badaniach historii edukacji.

W części pierwszej – *Osobowość i autorytet nauczyciela* – autorzy (ks. Andrzej Łuczyński, Mariya Chepil, Dorota Grabowska oraz Iwona Pugaczewicz) przypominają uniwersalne cechy pedagoga-wychowawcy, na przykładzie biografii ks. Jana Bosko, w oparciu o spuściznę literacką Iwana Franki, na bazie wspomnień dotyczących nauczycieli szkół galicyjskich oraz materiałów archiwalnych i wspomnień założycieli Szkoły Narodowej Dzieci Wychodźców Polskich w Paryżu. Mimo iż opracowania dotyczą m.in. duchowości wychowawcy czy autorytetu nauczyciela w przeszłości, wydobywają aktualność tamtych poglądów. Swoistą pointą tych rozważań jest szkic Krystyny Kusiak na temat kształcących wartości relacji mistrz–uczeń, w których osobowa więź jest źródłem bogatych doświadczeń zarówno intelektualnych, emocjonalnych, jak i moralnych. W tej części umieszczony jest też tekst Konrada Sawickiego, w którym autor próbuje ukazać związek biografii Marthy Craven Nussbaum z podejściem badawczym i metodologicznym, stosowanym przez filozofkę.

W części drugiej – *Twórcy i ich programy wychowawcze* – zebrano opracowania zróżnicowane treściowo i metodologicznie, oparte o różne źródła, w tym dokumenty faktograficzne i wspomnienia, które mogą zainteresować nie tylko pedagogów. Autorzy zapoznają czytelnika z wieloma mało znanymi postaciami życia społeczno-kulturalnego, których sylwetki mogą być propozycją życia i działalności pedagogicznej także dla osób żyjących współcześnie. W wielu rozdziałach autorzy odnoszą się wprost do ważnych idei wychowawczych, reprezentowanych przez pedagogów, osoby duchowne i działaczy oświatowych. Przypominają m.in. ideę samokształcenia, aktualnie często zastępowanego przez m.in. samorealizację, autokreację (Krystyna

⁸ Tamże, s. 18.

⁹ Tamże, s. 20.

Burzyńska-Kaniewska), ideę wychowania powiązanego z duchowością, na kanwie poglądów Zygmunta Mościckiego (Magdalena Parzyszek), personalistyczną ideę indywidualnego i podmiotowego traktowania wychowanka w ujęciu księdza Mieczysława Kuznowicza (ks. Janusz Mółka SJ), znaczenie bycia charyzmatycznym wychowawcą (ks. Mieczysław Brzozowski w eseju Aliny Rynio), świadczenie przykładem swego życia (Zygmunt Szczęsny Feliński w artykule monograficznym Ryszarda Skrzyniarza).

W tej części znalazły się także opracowania dotyczące reformatorów szkół i pedagogów, żyjących w różnych okresach historycznych. Należy też wypunktować ukazanie przykładu kanonika Antoniego Sosnowskiego, podejmującego działania zmierzające do szerzenia oświaty (Irena Matus), oraz Zygmunta Bolesława Kukulskiego, zarządzającego Szkołą Lubelską (Katarzyna Kosacka). Lektura tych rozdziałów może być wsparciem dla współczesnych kadr zarządzających placówkami edukacyjnymi.

Drugą część zamyka nieco odmienny od całości, ale interesujący z perspektywy badań biograficznych, tekst napisany na bazie refleksji autobiograficznej Joanny Kulmowej, powiązanej z jej twórczością i ukazujący znaczenie doświadczeń dzieciństwa dla dalszego życia i tworzenia (Urszula Chęcińska).

W części trzeciej – *Wyzwania edukacyjne i wychowawcze w świetle poszukiwań biograficznych* – autorki ukazują zastosowanie biografii i wykorzystywanie metody biograficznej przede wszystkim w dydaktyce historii (Joanna Szady, Dominika Jasiak, Katarzyna Król) i w pracy z człowiekiem dorosłym (Monika Sulik, Anna Gutowska).

W części czwartej – *Biografie w badaniach dziejów oświaty i wychowania* – zostały ukazane mało eksploatowane dotychczas obszary działalności pedagogicznej. Znalazły się tutaj studia, z których pozyskujemy wiedzę o funkcjonowaniu szkolnictwa na Zaolziu (Magdalena Micherda) oraz w gminie Bogoria (Zdzisław Krzyżanowski). Ostatni tekst to opracowanie poświęcone bractwom religijnym i ich działalności wychowawczej, wspierającej tożsamość narodową w okresie zaborów (Wiesław Partyka).

Na zakończenie pragniemy podziękować dr hab. Elżbiecie Dubas prof. Uniwersytetu Łódzkiego i ks. prof. zw. dr. hab. Edwardowi Walewandrowi, recenzentom wydawniczym tomu, których cenne uwagi pozwoliły skorygować błędy i rozwiązać kilka wątpliwości.

Ryszard Skrzyniarz, Grzegorz Bujak, Katarzyna Kołtuniewicz